

DAMASTIJ – OSNIVANJE GRADA I POČETCI KOVANJA NOVCA*

Da je postojao grad imenom Damastij, smješten blizu važnih rudnika srebra duboko u balkanskom zaleđu, znamo iz odlomka u Strabonovoj Geografiji (7.7.8) i po velikom broju srebrnjaka toga grada nalaženih diljem središnjeg i zapadnog Balkana. Međutim, zbog malo podataka ostale su zagonetne brojne karakteristike toga grada. Ovaj rad istražuje nadopunu u Strabonovu odlomku 8.6.16 o Egini, koja upućuje na to da su Damastij osnovali Grci. Rad istražuje povijesnu pozadinu utemeljenja grada i početka kovanja novca. Rezultati upućuju na to da je Damastij osnovan tijekom Peloponeskog rata, najvjerojatnije ubrzo nakon Nikijinog mira (421. g. prije Krista) te da se početak kovanja novca u Damastiju može datirati oko 395. g. prije Krista.

Ključne riječi: grčki novac, Damastij, Peloponeski rat, Egina, Olint, drevni rudnici srebra

Antički grčki gradovi spomenuti u tekstu. Zona vjerojatne lokacije Damastija zatamnjena je.

* Želim izraziti zahvalnost gospodinu Yannisu Stoyasu, znanstveniku/kustos u Numizmatičkoj zbirci KIKPE u Ateni, na njegovoj ljubaznosti u razgovorima sa mnom o mom radu te na savjetima o nekim važnim pitanjima.

Dokazi o postojanju Damastija

Strabon 7.7.8

Odlomak iz opisa Ilirije u *Strabonovoj* Geografiji (7.7.8) dugo je bio jedino mjesto u pisanim izvorima na kojem se spominje grad imenom Damastij, koji se nalazio blizu bogatih rudnika srebra.¹ Nakon spomena o epirskim plemenima koja su živjela izmiješana s ilirskim plemenima, *Strabon* je napisao (*sl. 1.*):²

τῆς γὰρ Ἐπιδάμνου καὶ τῆς Ἀπολλωνίας μέχρι τῶν
 Κεραυνίων ὑπεροικοῦσι Βυλλιονές τε καὶ Ταυλάντιοι
 5 καὶ Παρθῖνοι καὶ Βρῦγοι · πλησίον δέ που καὶ τὰ ἀργυρεῖα
 τὰ ἐν Δαμασίῳ, <ὦν> Περισάδυές τε συνεστήσαντο τὴν
 δυναστείαν καὶ Ἐγχελέ(ων) οὓς καὶ Δασαρητίους
 καλοῦσι · πρὸς δὲ τούτοις Λυγκησταί τε καὶ ἡ Δευρίοπος
 καὶ ἡ τριπολίτις Πελαγονία καὶ Ἔορδοι καὶ Ἐλίμεια
 10 καὶ Ἐράτυρα.

Slika 1.

Ili u prijevodu: Iznad Epidamna i Apolonije, sve do Keraunijskih planina, stanuju Bulioni, Taulanti, (5) Partini i Brigi. U blizini se nalaze i rudnici srebra kod Damastija, nad kojima su Perisadijci uspostavili vlast zajedno s onim Enhelejcima koji se zovu i Dasareti. Njima treba dodati još Linkeste, Deuriop, Trogradnu Pelagoniju, Eordijce, Elimiju (10) i Eratiru.

Kovanice

Damastij je odavno poznat po bogatstvu svojih srebrnjaka s natpisom ΔΑΜΑΣΤΙΝΩΝ koji su kovani u tri nominale (*sl. 2.*). Glavna nominala, tetradrahma, pokazuje uobičajenu kombinaciju Apolonove glave na aversu i njegova tronošca na reversu. Dvije manje nominale jasno upućuju na rudarsku djelatnost u tom gradu:

- na reversu drahme četverokutna je srebrna poluga; na aversu je ženska glava,
- na reversu tetrobola rudarski je pijuk; na aversu je Apolonova glava.³

¹ Točan položaj grada ostaje nepoznatim, no treba ga tražiti na području u kojem su u optjecaju bile manje nominale njegova novca i gdje su pronađene ostave takvih nominala (jer one obično ostaju na području u kojem su iskavane zato što same po sebi nemaju veliku vrijednost), dakle, negdje na južnom Kosovu, gdje ima bogatih rudnika srebra i gdje su prebivali Dardani, pleme mješovitog ilirskog i tračkog podrijetla. Vidi *Ujes/Romić*, 1996., str. 93., *Ujes*, 2002., str. 123., *Ujes Morgan*, 2011., str. 495.

² Za ovaj citat iz Strabonova teksta korišteno je izdanje *Baladić*, 1989. g.

³ Detaljnu obradu damastijskih kovanica daje *May*, 1939., koji je odredio redosljed kalupa i skupine kovova te njihovu relativnu kronologiju, datirajući aktivnost kovnice približno u 4. st. pr. Kr.

*tetradrahma**dragma**tetrobol**Slika 2. Damastijske kovanice*

Osnivači Damastija

Hipoteze

Zbog oskudnosti informacija iz pisanih izvora, podložnih različitim čitanjima i tumačenjima, te zbog raspršenosti mjesta na kojima su nalažene njegove kovanice, na mnoga pitanja o Damastiju bilo je teško odgovoriti. Nije bilo poznato koji je narod osnovao, naseljavao taj grad i vladao njime te kovao njegov novac. Na temelju Strabonova odlomka 7.7.8 uvedena su dva povijesno-lingvistička konstrukta: Dyestae i Damastini. Jer, osim čitanja: „Περὶσάδωδες τε“,⁴ bilo je moguće i drugo čitanje: „περὶ ἃ Δυέσται“.⁵ Neki povjesničari i numizmatičari prihvatili su to drugo čitanje, smatrajući Dyestae vlasnicima damastijskih rudnika.⁶ Pleme Damastini navodno je naseljavalo područje rudnika i kovalo novac koji je nosio njihovo ime.⁷ Oba su imena inače nepoznata, ali ti su ih autori smatrali čisto ilirskim te su pretpostavili da ih najvjerojatnije treba locirati u

⁴ Vidi *Gaebler*, 1927., str. 247.-248., osobito bilj. 1., koja raspravlja o Meinekeu 1852., str. 88.; vidi također *Ujes*, 2002., str. 106.-107., bilj. 11.-12.

⁵ *Meineke*, 1852., str. 88. i 1907., sv. II., str. iv. i str. 449.

⁶ *Imhoof-Blumer*, 1874., str. 101.; *Mayer*, 1936., str. 17.-23., *Mayer*, 1957., str. 130.-131.; *May*, 1939., str. 22., osobito bilj. 3.

⁷ *Mayer*, 1936., str. 2. i 1957., str. 105.-106.; *May*, 1939., str. 17., 34. i 43.; isto *Schwabacher*, 1943., str. 85.-86.

središnja ilirska područja gdje, međutim, nema rudnika srebra zbog geološke strukture tih područja.⁸ Oni su odbacili prijedlog da se toponim Damastij može smatrati grčkog podrijetla⁹ jer nisu prihvaćali vjerojatnim da bi govornici grčkoga jezika dali ime mjestu koje se nalazilo tako duboko u unutrašnjosti.¹⁰

Dodatni dokaz u literaturi u Vat. Gr. 2306

Dodatni pisani izvor o Damastiju otkriven je u literaturi oko 1930. g. u palimpsestu označenom kao “Grčki 2306” u Vatikanskoj biblioteci, koji sadrži prošireni tekst Strabonova opisa EGINE (8.6.16) te otkriva da su Damastij osnovali izbjeglice iz EGINE i Mende (sl. 3.):¹¹

176

... οἱ δὲ φυγάδες μετὰ
Μενδαίων Δαμά(στ)ειον ᾤκισαν τῆ(ς) Ἰλλυρίδος περὶ
τὰ ἀργύρ(ε)ια ὧν ἐμνήσθημεν ἐν τοῖς Ἰλλυρικοῖς.

Slika 3.

Ili u prijevodu: Izbjeglice (tj. Eginjani), zajedno s Mendejcima, osnovaše Damastij u Iliriji kod rudnika srebra koje smo spomenuli u poglavlju o Ilirima.

Taj dragocjeni podatak pokazuje da su Grci osnovali Damastij u unutrašnjosti Balkana te da on nije bilo autohtono ilirsko mjesto.¹² Ime grada stoga je gotovo sigurno grčkoga podrijetla.¹³

Eginjani

Eginjani do 431. g. prije Krista

Nadopuna *Strabonova* teksta smjestila je osnivanje Damastija u povijesni kontekst Peloponeskoga rata. Eginjani su postali izbjeglicama 431. g. prije Krista nakon što su ih Atenjani prognali s njihova otoka i tamo doveli svoje doseljenike (*Tuk.* 2.27, *Paus.* 2.29.5, *Hdt.* 6.91.1). Prognanstvo je provedeno kao završni incident nakon što su dugotrajni

⁸ Za položaj rudnika srebra u unutrašnjosti zapadnog Balkana vidi *Ujes/Romić*, 1996., str. 91.-91., *Ujes*, 2002., str. 122.-123., *Ujes Morgan*, 2011., str. 492.-493.

⁹ *Krahe*, 1925., str. 128., uzimajući u obzir osnovice “da-” i “ma-s-t”.

¹⁰ *Fraser*, 1926., str. 88.

¹¹ *Aly*, 1932., str. 8.-9.; *Aly/Sbordone*, 1956., str. 16. i 212. *May* 1939. nije koristio taj odlomak. Izdanje *Baladié* 1989., koje je korišteno za ovaj citat, jedino je izdanje Strabonova teksta u koje je uključeno Alyjevo čitanje.

¹² *Ujes*, 2002., str. 103.-104., *Ujes Morgan*, 2011., str. 490.-491., i *Figueira*, 2004., str. 622. *Papazoglu*, 1967., str. 17., prva je ukratko spomenula Alyjevo čitanje odlomka 8.6.16 u vezi s Damastijem kao gradom koji su osnovali Grci.

¹³ Budući da je Damastes ili Damastas posvjedočeno grčko osobno ime, moguće je da je Damastij nazvan po svom osnivaču, kao što je grad Apolonij u Iliriji najprije nazvan Gylakeia po svom osnivaču Gylaxu (Stefan Bizantinac, s.v. Apollonia and Gylakeia), vidi *Ujes*, 2002., str. 107. i *Ujes Morgan*, 2011., str. 490.

sukobi i ponovljena neprijateljstva između Eginjana i Atenjana već dovela do ogorčene uzajamne mržnje u koju su se uključili i drugi Grci u njihovoj bližoj i daljnjoj okolini.¹⁴

Do 480. g. prije Krista Eginjani su imali bogati grad sa snažnom trgovačkom i vojnom mornaricom koja se smatrala jačom od atenske (*Paus.* 2.29.5), ali Atenjani su stalno jačali svoje vojne snage, osobito mornaricu, i širili područje Delskog saveza (*Paus.* 2.29.5, *Tuk.* 1.14).¹⁵ Poslije pobjede u velikoj pomorskoj bitci uz obalu EGINE, Atenjani su nakon opsade zauzeli grad Eginu i prisilili Eginjane da se 457./456. g. prije Krista pridruže Delskom savezu pod okrutnim i ponižavajućim uvjetima: Eginjani su morali srušiti svoje gradske zidine, predati svoju flotu i plaćati visoki godišnji danak (*Tuk.* 1.105.2, 1.108.4, *Diod.* 11.78.4). Eginjani su se 432. g. prije Krista povezali sa Spartancima da im oni pomognu vratiti njihovu neovisnost, ali spartanski izaslanici, koji su se zalagali i za druge Grke koje su podčinili Atenjani, nisu imali uspjeha (*Tuk.* 1.67 i 139). Atenjani su 431. g. prije Krista protjerali Eginjane pod optužbom da su oni glavni uzrok rata (*Tuk.* 2.27).

Eginjani poslije 431. g. prije Krista

Spartanci su veću skupinu izbjeglica iz EGINE naselili u grad Tireju i njegovu okolicu, u Kinuriji, obalnom području istočnog Peloponeza na granicama Argolide i Lakonije, a ostali su se raspršili diljem Grčke (*Tuk.* 2.27.3, *Diod.* 12.44.3, *Paus.* 2.29.5 i 2.38.5). Atenska je flota 424. g. prije Krista napala Eginjane kod Tireje, spalila i opljačkala grad, pobila mnoge ljude, a ostale odvela u Atenu namjeravajući ih pogubiti (*Tuk.* 4.56-57). Možda su Atenjani tako i učinili, no i nije moralo biti upravo tako, jer *Diodor* (12.65.9) izvještava da su Eginjani iz Tireje odvedeni u Atenu i tamo zatočeni.¹⁶

U odredbama Nikijina mira iz 421. g. prije Krista nema izričitog spomena Eginjana koje treba osloboditi. Možda su neki od njih još bili u atenskim zatvorima ili u zatvorima drugih gradova i mjesta pod atenskom vlašću. Ako je bilo tako, mogli su biti pušteni prema odredbi Nikijina mira prema kojoj zarobljenike s obje strane treba osloboditi (*Tuk.* 5.18.7). Možda su neki oslobođeni Eginjani sudjelovali u osnivanju Damastija.

Neki autori misle da 424. g. prije Krista Atenjani nisu odveli sve Eginjane, nego da su neki ostali u raznim mjestima na području Tireatide, na primjer u mjestima A(n)tene i Eua (kako nagovještava *Paus.* 2.38.6), sve do svoje repatrijacije 405. g. prije Krista.¹⁷ Ako je tako, ti Eginjani nisu sudjelovali u osnivačkoj skupini. Pretpostavlja se da su Atenjani 429. g. prije Krista opljačkali područje Kidonije (*Tuk.* 2.85.5-6) zbog prisutnosti novopristigle skupine Eginjana u tom gradu, njihovoj jedinjoj koloniji.¹⁸ Neki pretpostavljaju da je jedna skupina mogla stići do Naukratisa, gdje su Eginjani prije

¹⁴ Za neprijateljstva između Eginjana i Atenjana od oko 506. do 458. g. pr. Kr. vidi *Podlecki*, 1976., u citavom radu; za izvještaj u *Herodotovoj* Knjizi 6. o sve većem neprijateljstvu, vidi *Figueira*, 1988., u citavom radu.

¹⁵ Vidi *Figueira*, 2004., str. 620.-623., za skraćeni opis eginske povijesti.

¹⁶ *Figueira*, 1988.-a, str. 529.-533. Vidi i raspravu *Panagopoulou*, 1989., str. 87.-89., koji je odbacio (str. 88.) *Diodorov* izvještaj (12.65.9).

¹⁷ *Figueira*, 1988.-a, str. 536.-538.

¹⁸ *Robinson*, E. S. G., 1928., str. 194., o mogućnosti da su naseljenici iz EGINE donijeli pojačanje u Kidoniju 458. i 431. g. pr. Kr.; *Figueira*, 1988.-a, str. 538.-542.; vidi također *Perlman*, 2004., str. 1170.-1172.

toga dugo trgovali zajedno s drugim grčkim trgovcima iz udaljenih krajeva (*Hdt.* 2.178 spominje eginsko svetište Zeusu).¹⁹

Ostaje nepoznatim u kojim su smjerovima ostale skupine Eginjana mogle otploviti te gdje su se i kao čiji građani mogli na kratko vrijeme naseliti, osim što su takva mjesta privremenog boravka morala biti članovi ili prijatelji Peloponeskog saveza. Zbog tradicionalne čvrste povezanosti s rodnim polisom i poteškoća oko integracije u novu zajednicu, a to je bilo uobičajeno u Grčkoj, izbjeglice su sve do svoje repatrijacije živjeli kao izdvojene skupine sa zasebnim identitetom.

Repatrijacija Eginjana 405. g. prije Krista

Spartanski admiral Lizander 405. g. prije Krista okupio je preživjele Eginjane, vjerojatno tek djelić negdašnjeg stanovništva, i vratio im otok (*Ksenofon*, Helenika, 2.2.9). Međutim, Egina nikada nije povratila svoju nekadašnju moć (*Paus.* 2.29.5). Ne bi imalo smisla nagađati da li bi Eginjani iz Damastija napustili svoj novi grad da bi se vratili u svoj iznova povraćeni zavičaj, koji je tada bio u nepovoljnu položaju ali je ipak bio njihova *patris*.²⁰

Mendejci

Mendejci su bili članovi Delskog saveza.²¹ Tek nekoliko dana poslije uspostave jednog od primirja 423. g. prije Krista, frakcija Mendejaca predvođena oligarsima podigla je pobunu i pridružila se spartanskom generalu Brasidi, koji je već podržavao protuatensku pobunu u Skioni (*Tuk.* 4.123.1-2). Atenjani su protiv pobunjenih gradova poslali snažnu flotu pod Nikijinim zapovjedništvom (*Tuk.* 129.2). Pod Brasidinim zapovjedništvom u Mendu je smješten spartanski garnizon, a žene i djecu iz Mende, zajedno s onima iz Skione, prije dolaska atenskih snaga poslali su u Olint gdje im je pruženo utočište (*Tuk.* 4.123. 4; *Diod.* 12.72.7 spominje da su u Olint poslali i sve dragocijenosti). Međutim, u Mendi je postojala jaka proatenska frakcija koja je, nakon što su Atenjani zauzeli niže dijelove grada i opustošili okolni teren, pustila Atenjane u grad (*Tuk.* 4.129-130, *Diod.* 12.72.9). Atenjani su opkolili spartanski garnizon i mendske oligarhe u akropoli, ali su oni uspjeli noću pobjeći i ući u Skionu, koja je bila pod atenskom opsadom (*Tuk.* 4.131). Pobjedonosni Atenjani smjestili su svoj garnizon u Mendu, naredili Mendejcima da ponovo uspostave vlast kakvu su imali prije pobune te da sude svojim sugrađanima odgovornim za pobunu, pa su otišli provesti opsadu Skione (*Tuk.* 4.130.7).

Jedna je odredba Nikijina mira iz 421. g. prije Krista izričito odredila da treba osloboditi Spartance, njihove saveznike opkoljene u Skioni te sve one koje je Brasida smjestio u taj grad (*Tuk.* 5.18.8). Zbog toga se čini vjerojatnim da su se izbjegli mendski oligarsi spasili.²² Malo je vjerojatno da su se mogli vratiti u svoj rodni grad 421. g. prije Krista ili u bilo koje vrijeme prije 405. g. prije Krista, jer je gradom vladala proatenska frakcija koja bi im sudila u skladu s Nikijinom zapovijedi i najvjerojatnije ih

¹⁹ *Figueira*, 1988.-a, str. 543.-549.

²⁰ *Hansen*, 2004., str. 49.-52. za aktualna mišljenja o pojmu *patris*.

²¹ *Zahrnt*, 1971., str. 200.-202.; *Flensted-Jensen*, 2004., str. 831.-833.

²² *Panagopoulosova* pretpostavka, 1989., str. 106., da su se mendske žene i djeca "zacijski vratili kući [iz Olinta] živi i zdravi nakon restauracije mendske autonomije" ne čini se potpuno opravdanom.

smaknula. Čini se vjerojatnijim da su poslije puštanja iz Skione mendski oligarsi otišli u Olint, gdje su se već nalazile njihove obitelji, a možda i njihova najvrjednija imovina.²³

Datum osnutka Damastija

Čini se da je Nikijin mir iz 421. g. prije Krista bio ključan za osnivanje Damastija. Mir, premda krhak, mogao je dovesti do okolnosti u kojima bi se obje skupine osnivača sastale, udružile te krenule u daleku zemlju koja je mnogo obećavala. Stoga je Damastij vjerojatno osnovan ubrzo nakon sklapanja mira, oko 420. g. prije Krista ili nekoliko godina kasnije, prije nego što su se neprijateljstva nastavila.²⁴

Čini se mnogo manje vjerojatnim da bi se dvije skupine kolonista mogle naći u povoljnim političkim prilikama u kojima bi mogle udružiti snage još prije mira pa da su osnivanje mogli provesti između 431. i 421. g. prije Krista. Isto se tako čini da ne bi bilo pobude ili razloga da se bilo koji Mendejac pridruži eginskom osnivačkom pothvatu prije nego li je proatenska frakcija protjerala oligarhe iz njihova grada. Nije vjerojatno da je do osnivanja došlo poslije repatrijacije preživjelih Eginjana 405. g. prije Krista jer ih tada *Strabon* ne bi nazvao izbjeglicama. Također se čini da je Olint možda odigrao neku ulogu u osnivačkom pothvatu.

Novac Eginie i Mende

Eginjani su bili među prvim Grcima koji su izdavali novac na osnovi svog vlastitog težinskog standarda, s tipičnim aversom, kornjačom (*sl. 4.*)²⁵ Od oko sredine 6. st. prije Krista, u vezi s jačanjem eginske trgovine s udaljenim područjima, „kornjače“ su se kovale u velikom broju te su bile široko rasprostranjene i postale bitnima u procesu monetizacije Peloponeza i širega područja (*Poluks* 9.74-76) te cijenjene na tržištima izvan Grčke. Kovnica je zatvorena 431. g. prije Krista kada su Eginjani prognani sa svog otoka ali je kovanje opet oživjelo nakon njihove repatrijacije.

Sl. 4. Novac Eginie, prva polovica 5. st. pr. Kr.

²³ Mende je osnovala samo dva manja polisa koja nisu mogla pružiti pomoć njezinim prognanim građanima: Neapolij na poluotoku Paleni i Eion, čiji položaj još nije utvrđen (*Thuc.* 4.7), vidi *Zahrnt*, 1971., str. 200.; *Flensted-Jensen*, 2004., str. 827. i 833.

²⁴ Ranije predložena kronologija osnivanja: *Nicolet-Pierre/Gjongecaj*, 1995., str. 330.: „poslije 431. g. pr. Kr.“; *Ujes/Romić*, 1996., str. 79., također *Ujes*, 2002., str. 104.: „ubrzo nakon atenske intervencije protiv Mende“; *Figueira*, 2004., str. 622.: „poslije 431. g. pr. Kr.“.

²⁵ Za različite aspekte eginskog novca, vidi: *Ross Holloway*, 1971., u cijelom radu a osobito str. 13.-16., *Nicolet-Pierre/Gjongecaj*, 1995., str. 283.-306., *Figueira*, 1998., str. 36.-41. i 116.-127.; pregled: *Sheedy*, 2012., str. 106.-109.

Sl. 5. Novac Mende, prva polovica 5. st. pr. Kr.

Menske kovanice, koje su od oko 500. g. prije Krista kovane prema eubejskom standardu, prikazuju osebujnu ikonografiju s Dionizijem na aversu; možda se to odnosilo na njihov glavni izvozni proizvod, vino (sl. 5).²⁶ Široka rasprostranjenost tih kovanica i njihova prisutnost u ostavama odraz je žive trgovine Mende s udaljenim krajevima u ranom 5. st. prije Krista. U posljednjoj četvrtini 5. st. prije Krista postoje znakovi poremećaja u radu kovnice, na primjer manji broj ili odsutnost većih srebrnih nominala, što se može pripisati povratku grada u Delski savez.

Kolonije su često koristile elemente s kovanica svoje metropole, poput njezina težinskog sustava ili ikonografije. Tako je od oko 475. do oko 300. g. prije Krista Kidonija izdavala „pseudo-eginske” kovanice kovane prema eginskom standardu i s istom ikonografijom kao i eginske kovanice, osim jasno vidljivog detalja polumjeseca dodanog na reversu.²⁷ Međutim, damastijske kovanice vidljivo se razlikuju i od eginskih i od mendskih kovanica.

Halkidska kovnica u Olintu

Usporedba tetradrahmi

Po tipu, stilu i težinskom standardu damastijske tetradrahme pokazuju izrazite sličnosti s tetradrahmama Halkidske države s natpisom XAΛKIΔEΩN koje su kovane u Olintu, osobito sa starijom serijom bez imena magistrata (sl. 6).²⁸ Mnogi su reversi iz početne damastijske serije stilski prilično lijepi i očigledno su bili namjerne kopije halkidskih tetradrahmi. Raniji su ih autori držali radom vrlo vještih majstora za izradu kalupa, vjerojatno grčkih umjetnika iz Olinta koje su unajmili barbarski Damastini, ili lokalnih umjetnika koji su se školovali u Grčkoj.²⁹ Važno je da su težinski standardi halkidskih i damastijskih kovanica različiti ali se čine srodnima: halkidske tetradrahme

²⁶ Za menske kovanice vidi: *Regling*, 1923., str. 18.-32., za Period II., oko 450.-405. pr. Kr.; *Gaebler*, 1935., str. 72.-78.; *Noe*, 1926., str. 53.: stvaranje ostave može se datirati oko 423. g. pr. Kr., a za Mendu vidi također *Zahrnt*, 1971., str. 200.-203., *Flensted-Jensen*, 2004., str. 831.-833.

²⁷ *Robinson*, 1928., str. 172.-198.; *Nicolet-Pierre/Gjongecaj*, 1995., str. 309.; *Figueira*, 1998., str. 122.

²⁸ Za analizu i redoslijed tetradrahmi Halkidske države koje su se kovale u Olintu vidi *Robinson/Clement*, 1938., str. 112.-161., osobito str. 152. za Grupu E s najstarijim tetradrahmama, te str. 153., bilj. 149., s komentarom o izrazitoj sličnosti tetradrahmi Damastija i Olinta.

²⁹ *May*, 1939., str. 17., 31., 54.-56., 62.-63., za njegove Grupe I.-V.; pretpostavljalo se da su grčki umjetnici unajmljivani i kad je kasnije ponovno oživljavao fini stil u Grupi VIII., str. 111., 130.

kovane su prema standardu oko 14,50 g, a damastijske prema standardu oko 13,60 g.³⁰ Podrijetlo tih standarda ostaje nepoznato.³¹

Sl. 6. Rana tetradrahma halkidske kovnice u Olintu.

Početak izdavanja tetradrahmi halkidske kovnice u Olintu

Dugo se znalo da bolja kvaliteta izrade i veći težinski standard halkidskih kovanica upućuju na to da su se damastijske tetradrahme pojavile tek nakon što je Halkidska država počela izdavati tu nominalu u olintskoj kovnici. Međutim, pisani povijesni izvori doveli su do različitih tumačenja vrste Halkidske države i datuma njezinih unutarnjih reorganizacija koje su utjecale na kovanice koje je izdavala, uključujući tetradrahme. Ukratko, povijesna pozadina za početak kovanja halkidskih tetradrahmi u olintskoj kovnici ovakva je:³²

Grad Olint, kojeg su Perzijanci oduzeli od Botiejana i dali Halkidanima tokom zime 480./479. g. prije Krista (*Hdt.* 8.127), bio je član Delskog saveza i nalazi se na atenskim popisima poreza od 454./453. do 433./432. g. prije Krista. Atenska politika je u 430-im godinama prije Krista dovela do nezadovoljstva u tračanskom području i u Kraljevini Makedoniji, pa kad je kralj Perdika II. (vladao oko 454./448. - 413. g. prije Krista) predložio

³⁰ *Robinson/Clement*, 1938., str. 207.-209., *May*, 1939., str. 12.-13. i tabela učestalosti težina na unutarnjoj strani zadnjih korica knjige. Vidi i odlomak koji slijedi o standardima težine.

³¹ *Robinson/Clement*, 1938., str. 209.-210., usporedili su olintski standard s nekoliko drugih standarda, ali nisu izveli zaključak o njegovu podrijetlu. *Raymond*, 1953., str. 23.-27. i 166., smatrala je da je standard koji su koristili Olinčani i Halkidski savez, tj. država, bio teška varijanta tračansko-makedonskog standarda u kojem je tetradrahma težila 14,73 g. Međutim, olintska norma učestalosti (14,40 g) i njezin najvjerojatniji standard (14,50 g) puno su lakši, vidi *Robinson/Clement*, 1938., str. 207.-208. *Westermarck*, 1988., str. 95., i *Psoma*, 2001., str. 169. i 174., prihvatili su definiciju olinskog/halkidskog standarda koju je dala gđa. *Raymond*.

May, 1939., str. 12.-17., razmotrio je standarde iz 6.-5. st. pr. Kr. u sjevernoj Grčkoj kao moguće prethodnike i zaključio (str. 15. i str. 32.) da je kovnica u Damastiju u početku koristila inačicu starog abderitskog standarda od 14,90 g. Za daljnju diskusiju o abderitskom standardu vidi *May*, 1966., str. 16.-18.: oko 14,90 g koristio se za vrijeme Perioda I.-IV. (oko 540./535. - oko 449./448. pr. Kr.) za velike nominale kovane za trgovinu s Istokom pod perzijskom vlašću; str. 19.-20.: abderitski standard izmijenio se u približno 14,00 - 13,90 g u Periodu V. (oko 439./437. - 411./410. pr. Kr.) zbog izmijenjenih trgovačkih i političkih okolnosti. Gđa. *Chryssanthaki-Nagle*, 2007., str. 89.-90., nije osporila Mayevu definiciju abderitskog standarda u Periodima I.-V. ni njegovo objašnjenje podrijetla i svrhe toga standarda.

³² Za Olint vidi seriju *Excavations at Olynthus* vol. 1-39 (1929.-1952.), također *Zahrnt*, 1971., str. 74.-79. i 209. te pregled u *Flensted-Jensen*, 2004., str. 834.-836.

savez s Halkidanima i Botiejanima, oni su mu se pridružili i 432. g. prije Krista pobunili se, zajedno s Potidejcima (*Tuk.* 1.56-58, *Diod.* 12.34.2).³³ Halkidani su prihvatili i prijedlog kralja Perdike da napuste nekoliko manjih obalnih gradova i presele njihove stanovnike u Olint, čime je taj grad ojačao prije atenskog napada (*Tuk.* 1.58.2). Nakon odcjepljenja od Delskog saveza, Olint je nastavio prihvaćati mnoge stanovnike susjednih gradova. 429. g. prije Krista najvjerojatnije je primio neke od protjeranih Potidejaca (*Tuk.* 2.70, *Diod.* 12.46), a 423. g. prije Krista žene i djecu iz Mende i Skione, koje je poslao Brasida tijekom svog vojnog pohoda u tom području (*Tuk.* 4.123). Nikijin mir (*Tuk.* 5,18) 421. g. prije Krista doveo je do važnih promjena koje su utjecale i na vanjsku i na unutarnju politiku grada Olinta ili na politiku Halkidske države ako je ona tada postojala. Nakon 415. g. prije Krista Halkidani se više ne spominju do ranog 4. st. prije Krista.

Sinekizam u 432. g. prije Krista i Nikijin mir 421. g. prije Krista smatraju se događajima koji su definirali grad i Halkidsku državu (saveznu ili ujedinjenu) te utjecali na njihovu monetarnu politiku. Sigurno je da je kovanje novca grada Olinta bar za jedno desetljeće prethodilo kovanju novca Halkidske države, koje ga je zamijenilo, te da se novac te države u početku i bar jedno desetljeće sastojao samo od malih nominala (trobola, diobola i hemiobola) prije no što su uvedene tetradrahme. Ali pokazalo se izazovnim da se na održiv način poveže numizmatički materijal s informacijama iz pisanih izvora, uglavnom iz *Tukididovih* tekstova.

Postoji znatna bibliografija o kronologiji formiranja i razvoja Halkidske države te o početku i fazama njezina kovanja novca. Brojni su autori o tome predlagali razna tumačenja.³⁴ Početak izdavanja halkidskih tetradrahmi uglavnom se smješta u vrijeme oko 400. g. prije Krista. Ta kronologija uglavnom se temelji na podacima iz pisanih izvora o političkim uvjetima u regiji koja se oporavljala nakon atenskog pritiska i Peloponeskog rata te o politici koju su vodili makedonski kraljevi Arhelaj i Aminta, a manje su joj u temelju informacije koje pružaju same kovanice. Neki su znanstvenici smatrali da je cjelokupni stil kovanica bliži dizajnu 5. st. prije Krista nego stilu kovanica iz 4. st. prije Krista, a da je težinski standard usvojen pod utjecajem kovanja kralja Perdike.³⁵

U iskopavanjima na položaju Olinta u 1930-im godinama nađene su mnogobrojne pojedinačne kovanice Halkidske države i nekoliko ostava s tim i drugim kovanicama koje su tada bile u optjecaju. Analiza tih nalaza, zajedno s materijalom iz njihova arheološkog konteksta, navelo je arheologe *Robinsona* i *Clementa* da predlože višu kronologiju za

³³ Odnos s Perdikom tijekom čitave njegove vladavine bio je vrlo važan za Halkidane, a osobito za Olinčane, vidi *Psoma*, 2011., 113.-119., *Roisman*, 2010., 147.-154., *Borza*, 1992., 148.-160. Za utjecaj njegovih kovanica na halkidske kovanice vidi *Raymond*, 1953., 158.-165. Damastij je najvjerojatnije osnovan pred kraj njegove vladavine, vidi o tome dalje u radu.

³⁴ Za ranije interpretacije i prijedloge o kronologiji halkidskoga kovanja novca koje su predložili razni znanstvenici od 19. st. nadalje, vidi *Psoma*, 2001., str. 189.-221., i također *Westermarck*, 1988., str. 91.-97. Meni osobno najbliži je fundamentalan rad *Gaeblera*, 1925., osobito za numizmatičke aspekte i kronologiju, te *Zahrnt*, 1971., osobito za povijesnu analizu, izuzev njegovu prihvaćanja visoke kronologije halkidskog novca koju su predložili *Robinson/Clement* (vidi dalje).

³⁵ *Gaebler*, 1925., str. 202.-212., datirao je olintski kov u 432.-421. g. pr. Kr., početak kova Halkidskog saveza poslije 421. g. pr. Kr. i početak kovanja tetradrahmi oko 410.-400. g. pr. Kr.; *Gaeblerova* analiza pružila je iscrpan osvrt na ranije znanstvene radove, a čini se da novije preispitivanje visoke kronologije za halkidske kovanice nadopunjava njegovu studiju.

početak halkidskog kovanja novca - u vrijeme oko 432. g. prije Krista,³⁶ te za uvođenje halkidskih tetradrahmi - u vrijeme između 420. i 417. g. prije Krista.³⁷ Međutim, ta predložena kronologija nije izdržala potvrdu u preispitivanju materijala iz ostava ni u analizi dodatnih ostava koje su sadržavale halkidske kovanice. Također nije potvrđena ni usporedbom halkidskog novca s novcem makedonskih kraljeva, a nije ju potvrdila ni ponovna analiza povijesnog okruženja.³⁸ Stoga se čini racionalnim da se držimo nižeg datuma za početak halkidskih tetradrahmi: oko 400. g. prije Krista.

Počeci kovanja novca Damastija

Kovanje halkidskih tetradrahmi zahtijevalo je postojanu i dostatnu opskrbu srebrom. Po svojoj prilici Damastij je bio jedan od izvora srebra za Olint, možda čak i glavni izvor za početne serije halkidskih tetradrahmi.³⁹ Damastijske tetradrahme smatraju se učinkovitim sredstvom za transportiranje mase kovnog srebra na razna tržišta jer se čini da se nikada nisu koristile kao novac u pravom smislu riječi.⁴⁰ Velika sličnost dviju kovanica upućuje da je Damastij počeo opskrbljivati kovnicu u Olintu kovnim srebrom ubrzo nakon uvođenja halkidske tetradrahme. Dakle, damastijski kov vjerojatno je započeo oko 395. g. prije Krista.

Ranije je i *May* datirao početak kova u damastijskoj kovnici u vrijeme oko 395. g. prije Krista.⁴¹ U vezi s ovisnošću o kronologiji olintskih tetradrahmi, on je smatrao da su halkidske tetradrahme uvedene oko 410. g. prije Krista i uzeo je da je bilo potrebno oko 15 godina da bi prototipovi halkidskih kovanica stigli do područja rudnika, tamo se udomačili i potom potaknuli pojavu imitativnog lokalnog-barbarskog kova za izradu

³⁶ *Robinson/Clement*, 1938., str. 121.-128., također i Grupa A na str. 1.-3., 141. *Clement*, 1964., u čitavom radu, osobito str. 33. Prednost visokoj kronologiji dao je i *West*, 1914., str. 28.-32., i *West*, 1919., str. 69.-80. Tu kronologiju i kronologiju uvođenja tetradrahmi (vidi sljedeću bilješku) prihvatili su mnogi autori, osobito *Raymond*, 1953., 162. i 165., *Schwabacher*, 1943., u čitavom radu, i *Zahrnt*, 1971., u čitavom radu, osobito str. 56. Relativna kronologija halkidskog kova, čiji su redosljed dali *Robinson* i *Clement* u Grupama A do X, i dalje je prihvaćena.

³⁷ *Robinson/Clement*, 1938., str. 152.-153., za tetradrahme, koje su uvedene za vrijeme kova Grupe E; za Grupu E vidi i str. 12.-15. i kronološku tablicu na str. 141.

³⁸ Za kritičku analizu visoke kronologije halkidskoga kova na osnovi povijesne analize *Zahrnta*, 1971., poglavlja II. i III., osobito str. 80.-90., vidi *Westermarck*, 1988., u čitavom radu, osobito str. 92.-95. i 100., koja je datirala olintski kov u vrijeme oko 420.-400. g. pr. Kr., male srebrne nominalne Halkidskog saveza oko kraja 5. st. pr. Kr., a uvođenje tetradrahme poslije otprilike 400. g. pr. Kr. U novije vrijeme detaljnu analizu halkidskog kova ponudila je *Psoma*, 2001., uz sljedeće zaključke o kronologiji: str. 193.-195. o početku Halkidske federacije u 432. g. pr. Kr., str. 173.-174. o malim nominalima Halkidske države kovanim u vrijeme oko 420-ih godina pr. Kr. nadalje (*Robinson/Clementove* Grupe A do D), i str. 172.-173. o uvođenju halkidske tetradrahme (*Robinson/Clementova* Grupa E) oko 400. g. pr. Kr.

³⁹ *May*, 1939., str. 42.-43., sugerirao je da je za rane serije svojih tetradrahmi Olint pribavljao glavninu srebra iz Damastija, ali da je koristio i druge izvore. Srebro od kojeg su napravljene damastijske kovanice tek treba analizirati da bi se otkrio sadržaj elemenata u tragovima.

⁴⁰ *May*, 1939., str. vi.-vii., 34.-37.; damastijske tetradrahme jedva da pokazuju tragove upotrebe; one koje su stigle do kupaca u Grčkoj poslužile su kao srebro za kovanje; u barbarskim krajevima služile su za čuvanje bogatstva u obliku ostava kovanica; vidi također *Ujes*, 2002., str. 111.-122. za ostave koje sadrže damastijske tetradrahme.

⁴¹ *May*, 1939., str. 38.-39., 45., također 63., bilj. 2., na osnovi kronologije halkidskih kovanica koju je predložio *Gaebler*, 1925., str. 202.-212.; *May* nije koristio studiju *Robinson/Clement*, 1938.

kojeg bi, ipak, grčki umjetnici bili unajmljeni kao majstori za rezanje kalupa. Međutim, *Mayeva* temeljita analiza povijesne pozadine snažno je upućivala na to da je damastijski kov vjerojatno započeo poslije vladavine Arhelaja (oko 413.-399. g. prije Krista), a na početku vladavine Aminte (393./392. – 370./369. g. prije Krista), kada su postali povoljni uvjeti za intenziviranje halkidske trgovine s unutrašnjosti.⁴²

Na temelju studije *Robinsona* i *Clementa*, *Schwabacher* je predložio prilagodbu *Mayove* kronologije i datirao je početak damastijskog kova u vrijeme oko 405./400. g. prije Krista, dopuštajući da je početak kova barbarskih imitacija prema halkidskim prototipovima zaostao od 15 do 20 godina nakon uvođenja halkidske tetradrahme.⁴³

Međutim, Damastij su osnovali Grci i njegov je kov bio proizvod grčke poduzetnosti. Izdavanje kovanica s imenom stanovnika grada u genitivu množine upućuje na mogućnost da je Damastij bio organiziran kao polis.⁴⁴

Halkidani, Olint i Damastij

Srodnost kovanica obično upućuje na političke veze onih koji ih izdaju. Pored dva uobičajena elementa za prepoznavanje političke povezanosti, sličnosti težinskog standarda i sličnosti prikaza na kovanicama, damastijski i halkidski kov veže i gotovo istovremeni početak kovanja tetradrahmi u oba grada. Veza dvaju gradova stoga se ne može poreći, ali ona nije jasna. Ima nekoliko točaka koje se čine korisnima za njezino razjašnjavanje.

Težinski standard

Postoji mala, ali možda znakovita razlika između težina olintskih i damastijskih tetradrahmi. Standardna je težina olintskih tetradrahmi oko 14,50 g, a damastijskih tetradrahmi oko 13,60 g.⁴⁵ Damastijske tetradrahme lakše su oko 6,2%, tj. oko 0,90 g. Težine potvrđenih halkidskih/olintskih nominala jesu: tetroboli oko 2,40 g, dioboli oko 1,20 g te hemioboli 0,30 g. Razlika od oko 0,90 g približno odgovara težini od tri hemiobola (τριμωβόλιον), tj. jednoj četvrtini halkidske / olintske drahme. Drugim riječima, čini se da je težina damastijske tetradrahme jednaka težini tri drahme i 4 ½ obola prema halkidskom/olintskom standardu. Čini se da je tečaj bio šesnaest damastijskih tetradrahmi za petnaest halkidskih/olintskih tetradrahmi (oko 217,50 - 217,60 g).

⁴² *May*, 1939., str. 38.-45., rasprava o povijesnim okolnostima s naglaskom na dva trgovinska sporazuma, za obrambeni savez i trgovačka prava, između Aminte i Halkidana, prvi datiran u 393. g. pr. Kr., a drugi prije 382. g. pr. Kr., SIG I3135, *Rhodes/Osborne*, 2003., natpis br. 12., str. 54.-58.; za taj natpis vidi i *Zahrnt*, 1971., str. 122.-124., *Psoma*, 2001., str. 221.-225., i *Psoma*, 2011., str. 121.

⁴³ *Schwabacher*, 1943., str. 86.

⁴⁴ *Hansen*, 2004.-a, str. 148., o natpisima na kovanicama s imenom stanovnika grada (gradskim etnikonom) kao znakom statusa polisa.

⁴⁵ Za standard koji je koristila kovnica u Olintu od oko 14,50 g: *Robinson/Clement*, 1938., str. 207.-209., na osnovi *Hillove* (1924., u čitavom radu, osobito str. 82.) metode za tablice učestalosti, prema kojima se najčešćoj vrijednosti (14,40 g) dodaje 1% zbog dopustive različitosti kovničkih utega, što je dalo standard od oko 14,54 g; međutim, tablice učestalosti frakcijskih nominala upućuju na vrijednost od oko 14,50 g (str. 208.-209.). *Kraay*, 1976., str. 330., mislio je da je standard Halkidskog saveza bio oko 14,4 g, možda zato što je to najučestalija očuvana težina (kako je pokazala tablica učestalosti koju su dali *Robinson/Clement*, str. 207.). Za Damastij: *May*, 1939., str. 13. i tablica na unutarnjoj stranici zadnje korice knjige.

Čini se da ta vrsta zaokružene razlike, koja odgovara točnom razlomku standardne jedinice, ne upućuje ni na dva odvojena težinska standarda, ni na smanjenje modela-standarda olintske kovnice zato jer ga je „barbarizirao” udaljeni grčki izdavač novca. Prije bi to mogao biti odraz dogovora oko proizvodnje u kovnici, možda poreza koji su grčki kolonisti u Damastiju plaćali barbarskim vlasnicima rudnika. Ako je tako, onda je damastijski standard u osnovi isti kao i halkidski/olintski, ali čini se manjim jer je porezna pristojba već bila ugrađena u konačni proizvod damastijske kovnice, monetiformne poluge kovnog srebra.⁴⁶ Stoga se povezanost stanovnika Olinta ili, prije, Halkidske države, s kolonistima u Damastiju čini osobito važnom.

Avers kovanica

Sličnost nekih aversa na ranim tetradrahmama iz damastijske i olintske kovnice tako je izrazita da je *May* opravdano mislio da su olintski uzorci prototipovi te ih je koristio za klasifikaciju i datiranje serija damastijskih kovanica. Stoga je *May* zaključio da:

„Čini se da je naglo pojavljivanje tih kovanica na tržištu srebra doista bilo uglavnom posljedica halkidskog djelovanja ...” te da su: „... Halkiđani odigrali veliku ulogu u ranoj eksploataciji tih rudnika; u najmanju ruku, ono [damastijsko kovanje] pokazuje da su oni bili najbolji klijenti Damastija u tom razdoblju [početak kovanja u Damastiju]”.⁴⁷

Pa ipak, *May* je odbacio mogućnost da je Olint osnovao Damastij.⁴⁸ U svakom slučaju, srodnost aversa kovanica i standarda, zajedno s približnim datumima početka kovanja tetradrahmi obaju kova, svakako upućuju na snažnu političku i trgovinsku vezu tih dvaju gradova. Ta veza mogla je potjecati iz vremena osnivanja Damastija i vjerojatne uključenosti Olinčana u to osnivanje. Razlike poput manje težine njegovih tetradrahmi za četvrtinu drahme i lošije stilske kvalitete (ili manje vješto rezanje kalupa) upućuje na to da je u partnerstvu s Olinom Damastij bio u podređenu položaju.

Metropola Damastija

Nadopuna *Strabonova* odlomka 8.6.16 u Vat. Gr. 2306 otkriva da su Damastij osnovali Eginjani i Mendejci. Stoga se postavlja pitanje koju su ulogu mogli imati Halkiđani u osnivačkom pothvatu.

Raspršeni Eginjani možda su dobili privremeno utočište kod članova ili saveznika Peloponeskoga saveza. Halkiđani su obično bili na strani saveza, ali nema sačuvanih povijesnih podataka koji bi ih povezivali s protjeranim Eginjanima. Mendski oligarsi mogli su imati veze s Olinčanima, koji su prvo prihvatili njihove obitelji kada im ih je poslao Brasida 423. g. prije Krista, a vjerojatno i same oligarhe nakon što su pušteni iz Skione 421. g. prije Krista jer se nisu mogli vratiti u svoj polis (*Tuk.* 4.123), ali više od toga se ne bi moglo zaključiti. Mendejci su bili podrijetlom iz Eretrije, pa se oni u Olintu vjerojatno nisu potpuno integrirali kao građani nego su vjerojatnije imali sta-

⁴⁶ Velike kovanice bile su zgodan način za prijenos kovnoga srebra Halkiđanima ili drugim Grecima, vidi također bilj. 40.

⁴⁷ *May*, 1939., str. 42.-43.

⁴⁸ *May*, 1939., str. 38.

tus metika, što im je mogao biti poticaj da sudjeluju u osnivanju Damastija i trgovini damastijskim srebrom.⁴⁹

Važno je da su obje skupine osnivača bili izbjeglice: Eginjani su izgubili svoj polis i institucije, a Mendejci su izgubili svoj status u rodnom polisu. Nijedna skupina nije imala metropolu s uobičajenim ovlastima za koordiniranje odabira jednog ili više osnivača-oikista i obraćanja delfskom proročištu, te u skladu s time za organiziranje, financiranje i slanje kolonista u određenom smjeru.⁵⁰ Ipak, čini se vjerojatnim da je podrška došla od Halkidana iz Olinta. Nakon Nikijina mira oni su mogli najprije osigurati mjesto okupljanja za obje skupine osnivača i pružiti im bitnu organizacijsku pomoć, a na koncu i potrebnu logistiku za njihov pothvat u dalekoj zemlji, ali bez direktnog priključivanja pothvatu i angažiranja vlastitih građana. Olinčani su povremeno bili u dobrim odnosima s kraljem Perdikom II. Makedonskim nakon što je on potaknuo njihov sinocizam 432. g. prije Krista, tako da je između 418. i 414. g. prije Krista, tijekom njegova saveza sa Spartancima i Argivcima, u koji su bili uključeni i Olinčani (*Tuk.* 5.80 i 83, 6.7), on mogao olakšati prolazak osnivača kroz makedonski teritorij na putu prema sjeveru u područje rudnika. Tako se čini da su, uz zabilježene osnivače, i Olinčani imali važnu iako pomoćnu ulogu u osnivanju Damastija. Čini se da su imali i važnu ulogu u ranom iskorištavanju rudnika, a potom i u organizaciji damastijske kovnice. Zbog toga se Olint pojavljuje kao zamjenska metropola Damastija i njegov glavni ili, zapravo, dominantan partner i kupac.⁵¹

Damastij je zapravo osnovan s namjerom da se nabavi prijeko potrebno srebro, a sličnost kova nagovještava mogućnost da su Grci iz Damastija od samog osnutka njegovali trgovačke veze s Halkidanima iz Olinta. Međutim, jedina aluzija na mogućnost da je Damastij izvezio nekovano srebro prije nego što je počeo izdavati kovanice jest prikaz "prijenosne poluge" na reversu njegovih drahmi (*slika 2.*). Odluku o osnivanju Damastija mogle su potaknuti prethodne trgovačke veze vlasnika rudnika i Grka koji su se bavili trgovinom srebrom na veliku daljinu, uključujući i Eginjane poznate po svojim pothvatima u dalekim zemljama, te Mendejce, s čijim se ranim kovanicama trgovalo na Bliskom istoku; međutim, nema sačuvanih podataka koji bi upućivali na takve kontakte.⁵²

Zaključak

Damastij su osnovali prognani Eginjani i Mendejci najvjerojatnije ubrzo poslije 420. g. prije Krista. Sličnost tetradrahmi Halkidske države, kovanih u Olintu približno nakon 400. g. prije Krista, s damastijskim tetradrahmama, i politički uvjeti u sjevernoj

⁴⁹ Vidi *Sutherland*, 1943., str. 146., o ulozi metika i privatne inicijative u grčkoj trgovini.

⁵⁰ *Graham*, 1999., str. 25.-27., o tradicionalnim praksama. Međutim, čini se da su određite i namjera tog pothvata bili razrađeni unaprijed jer su rudnici vjerojatno bili poznati Grcima i Makedoncima prije utemeljenja Damastija.

⁵¹ *Gude*, 1933., str. 18., koristila je za Olint izraz „pomajka“ u vezi repatrijacije, poslije 405. g. pr. Kr., izbjeglica i prognanika koji su dugo bili smješteni u tom gradu. Čini se da je uloga Olinta u utemeljenju Damastija bila u osnovi drukčija i bliža ulozi metropole.

⁵² Slično, *May*, 1966., str. 2., bilj. 1., nagadao je da je izvanrednoj ekspanziji ranih kovanica Abdere mogao prethoditi „neki oblik trgovačkih veza ... s izvorima srebra prije nego što je zapravo osnovan“ grad. Za Eginjane u Egiptu i kovanice Mende vidi prethodni tekst.

Grčkoj i Kraljevini Makedoniji u to vrijeme upućuju na to da se početak kovanja u Damastiju, koji je opskrbljivao Olint srebrom za kovanje novca, može datirati u vrijeme oko 395. g. prije Krista. Damastij je vjerojatno bio na neki način ovisan o barbarskim vlasnicima rudnika koje je iskorištavao, ilirskim Dasaretima - Enhelejcima i tračanskim Perisadijima. Ta se ovisnost vjerojatno odrazila u manjoj težini damastijske tetradrahme, za četvrtinu drahme, od halkidske tetradrahme, što je možda bila posljedica poreza koji se plaćao domaćim vlasnicima rudnika. Čini se da su Halkiđani iz Olinta, koji su vjerojatno imali važnu pomoćnu ulogu u njegovu osnutku i potaknuli izdavanje njegova novca, bili pravi gospodari Damastija.

Ilustracije

- Sl. 1. *Strabon* 7.7.8, edicija *Baladié* 1989.
 Sl. 2. *Damastijske kovanice: tetradrahma, drahma, tetrolol*.
 Sl. 3. *Strabon* 8.6.16, edicija *Baladié* 1978.
 Sl. 4. *Eginski stater iz ranog 5. st. pr. Kr.*
 Sl. 5. *Menska tetradrahma iz ranog 5. st. pr. Kr.*
 Sl. 6. *Rana olintska tetradrahma*.

Izvori i prava na objavljivanje ilustracija

- Sl. 1. i 3. Skenirano iz objavljenog izvora, korišteno uz načelo “fer uporabe” za znanstvene i obrazovne svrhe.
 Sl. 2. svih šest fotografija: © The Ashmolean Museum, odobrenjem Heberden Coin Room, CC BY-NC-SA 4.0 license. Muzejski brojevi: 33194 J. M. F. May bequest; 33221 and 33226 Sir A. J. Evans Collection.
 Sl. 4.-6. © The British Museum, Online Research Collection, CC BY-NC-SA 4.0 license. Muzejski brojevi: Aegina HPB,p68.3; Mende 1940,1001.3; Olynthus 1924,0507.1.
 Podloga za kartu: © 1998, Interactive Ancient Mediterranean Web site (<http://iam.classics.unc.edu>). Podloga je kopirana i korištena pod uvjetima fer uporabe s pisanim odobrenjem od službenika IAM.

Bibliografija

- Aly, W.* 1932, *Neue Beiträge zur Strabon-Überlieferung*, Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften, Phil.-histor. Klasse, Jahrg. 1931-1932, Heidelberg.
Aly, W./Sbordone, F. 1956, *De Strabonis Codice Resc, cuius reliquiae in codicibus vaticanis Vat. Gr. 2306 et 2061 A servatae sunt*, *Studi e Testi* 188, Città del Vaticano.
Baladié, R. (ur.) 1978, *Strabon, Géographie, livre VIII*, Paris.
Baladié, R. (ur.) 1989, *Strabon, Géographie, livre VII*, Paris.
Borza, E. N. 1992, *In the Shadow of Olympus: the Emergence of Macedon*. Princeton.
Chryssanthaki-Nagle, K. 2007, *L'histoire monétaire d'Abdère en Thrace, Vi^e s. av. J.-C - Ii^e s. après J.-C.* Athens.

- Clement, P.* 1964, The beginning of coinage by Olynthian Chalcidians, *Laudatores Temporis Acti, Studies in Memory of Wallace Everett Caldwell, Professor of History at the University of North Carolina, by His Friends and Students*; urednici M. F. Gyles i E. W. Davis, str. 28.-33.
- Figueira, T. J.* 1988, The Chronology of the Conflict between Athens and Aegina in Herodotus Bk. 6. *Quaderni Urbinati di Cultura Classica, N.S.*, 28/1, str. 49.-89.
- Figueira, T. J.* 1988-a, Four notes on the Aiginetans in Exile. *Athenaeum* 66, str. 523.-551.
- Figueira, T. J.* 1998, The Power of Money. Coinage and Politics in the Athenian Empire. Philadelphia.
- Figueira, T. J.* 2004, The Saronic Gulf, u: Hansen / Nielsen 2004, str. 620.-623.
- Flensted-Jensen, P.* 2004, Thrace from Axios to Strymon, u: *Hansen/Nielsen*, 2004, str. 810.-853.
- Fraser, J.* 1926, Review of H. Krahe, *Die alten Balkanillyrischen geographischen Namen, auf Grund von Autoren und Inschriften*, Heidelberg 1925. *The Classical Review*, Vol. 40, No. 2, str. 88.
- Gaebler, H.* 1925, Zur Münzkunde Makedoniens VI: Die Prägung der Stadt Olynthos und des chalkidischen Bundes / Die Lage von Orthagoria, *ZfN* 35, str. 193.-216.
- Gaebler, H.* 1927, Zur Münzkunde Makedoniens IX: Die Prägung der Paionischen Könige - Die Lage von Damastion und Pelagia. *ZfN* 37, str. 223.-253.
- Gaebler, H.* 1935, *Die antike Münzen Nord-Griechenlands III, Makedonia und Paionia*. Berlin.
- Graham, A. J.* 1999, *Colony and Mother City in Ancient Greece*, 2nd ed., Manchester.
- Gude, M.* 1933, *A History of Olynthus, with a Prosopographia and Testimonia*. Baltimore.
- Hansen, M. H.* 2004, The Concept of *Patris*, u: Hansen / Nielsen 2004, str. 49.-52.
- Hansen, M. H.* 2004-a, Coins as Evidence for Polis Identity, u: *Hansen/Nielsen*, 2004, str. 144.-149.
- Hansen, M. H./Nielsen, T. H.* 2004, *An Inventory of Archaic and Classical Poleis, An Investigation Conducted by the Copenhagen Polis Centre for the Danish National research Foundation*, Oxford – New York.
- Hill, G. F.* 1924, The Frequency table. *NC Fifth Series, Vol. 4* (1924), str. 76-85.
- Imhoof-Blumer, F.* 1874, Beiträge zur Münzkunde und Geographie von Alt-Griechenland und Kleinasien. II: Pelagia, Damastion, Sarnoa. *ZfN* 1, str. 93.-162 (čitav rad), II: str. 99.-114.
- Kraay, C. M.* 1976, *Archaic and Classical Greek Coins*. UC Press Berkeley.
- Krahe, H.* 1925, *Die alten Balkanillyrischen geographischen Namen, auf Grund von Autoren und Inschriften*. Indogermanische Bibliothek Abt. 3, Bd. 7, Heidelberg.
- May, J. M. F.* 1939, *The Coinage of Damastion and the Lesser Coinages of the Illyro-Paonian Region*, London.
- May, J. M. F.* (urednici Jenkins, K. G. i Kraay C. M.) 1966, *The Coinage of Abdera*, 540-345 B.C. London.
- Mayer, A.* 1936, Die Lage von Damastion/Položaj Damastiona. *Numizmatika*, 2.-4., Zagreb, str. 17.-25.
- Mayer A.* 1957, Die Sprache der alten Illyrier, I. Einleitung. Wörterbuch der illyrischen Sprachreste. Österreichisches Akad. Wissenschaft, Philos.-histor. Classe, Schriften der Balkankommission, Linguist. Abt. XV, Wien.
- Meineke, A.* 1852, *Vindiciarium Strabonianarum liber*, Graz.
- Meineke, A.*, ur. 1907, *Strabonis Geographia*, Leipzig.
- Nicolet-Pierre, H./Gjongecaj, S.* 1995, Le monnayage d'argent d'Égine et le trésor de Hollm (Albanie) 1991. *BCH* 119, str. 283.-338.

- Noe, S. P. 1926, The Mende (Kaliandra) Hoard. NNM 27, New York.
- Panagopoulos, A. 1989, Captives and Hostages in the Peloponnesian War. Amsterdam.
- Papazoglu, F. 1967, L'organisation politique des Illyriens à l'époque de leur indépendence. Symposium sur les Illyriens à l'époque antique, CBI ANUBIH Monographies no. 2, Sarajevo. str. 11.-31.
- Perlman, P. 2004, Crete, u: Hansen/Nielsen, 2004, str. 1144.-1195.
- Podlecki, A. J. 1976, Athens and Aegina. Historia, Bd. 25, H. 4, str. 396.-413.
- Psoma, S. 2001, Olynthe et les Chalcidiens de Thrace: études de numismatique et d'histoire. Stuttgart.
- Psoma, S. 2011, The Kingdom of Macedonia and the Chalcidic League. Brill's Companion to Ancient Macedon: Studies in the Archaeology and history of Macedon, 650 B.C. – 300 A.D. ur. Lane Fox, R. J., Leiden/Boston, str. 113.-136.
- Raymond, D. 1953, Macedonian Regal Coinage to 413 B.C. NNM 126.
- Regling, K. 1923, Mende. ZfN 34, str. 7.-35.
- Rhodes, P. J./Osborne R. 2003, Greek Historical Inscriptions 404 – 323 B.C. Oxford / New York.
- Robinson, D. M./Clement, P. A. 1938, Excavations at Olynthus IX, The Chalcidic mint and the excavation coins found in 1928-1934. Baltimore.
- Robinson, E. S. G. 1928, Pseudaeginetica. NC 5th series, 8, No. 31/32, str. 172.-198.
- Roisman, J. 2010, Classical Macedonia to Perdiccas III, A Companion to Ancient Macedonia, Malden, Mass (Wiley - Blackwell), str. 145.-165.
- Ross Holloway, R. 1971, An Archaic hoard from Crete and the early Aeginetan coinage. Museum Notes (ANS) 17, str. 1.-21.
- Schwabacher, W. 1943, Illyro-Paenonian silver coins in the Royal Collection. Acta Archaeologica (Copenhagen), 14, str. 83.-91.
- Sheedy, K. 2012, Aegina, the Cyclades and Crete, in: The Oxford Handbook of Greek and Roman Coinage, ed. W. E. Metcalf, Oxford, str. 105.-127.
- Sutherland, C. H. V. 1943, A note on Greek commercial monopolies. The American Journal of Philology, 64, no 2, str. 129.-147.
- Ujes, D. 2002, Recherche sur la position de la ville de Damastion et ses mines. RN 158, Paris, str. 103.-129.
- Ujes Morgan, D. 2011, The pattern of findspots of coins of Damastion: a clue to its location, u: Proceedings of the 14th International Numismatic Congress, Glasgow 2009, Glasgow, str. 487.-496.
- Ujes, D./Romić, K. 1996, Position de la ville de Damastion. Courier de la Société serbe d'archéologie 11, Belgrade, str. 77.-98.
- West, A. B. 1914, The Formation of the Chalcidic League. Classical Philology 9/1, str. 24.-34.
- West, A. B. 1919, The History of the Chalcidic League. Madison, Wisconsin.
- Westermarck, U. 1988, The coinage of the Chalcidic League reconsidered, Studies in ancient history and numismatics presented to Rudi Thomsen. Aarhus, str. 91.-103.
- Zahrnt, M. (1971) Olynth und die Chalkidier. Untersuchungen zur Staatenbildung auf der Chalkidischen Halbinsel im 5. und 4. Jahrhundert v. Chr., Vestigia, Beiträge zur alten Geschichte, Band 14, München.